

a ragály és a gyilkos huszadik század. Szilveszter éjjelén a parkettrészeg milliomosok egymás után lőtték főbe magukat a bárban. Én, aki azóta sem léptem át egyetlen nyilvánosház küszöbét, már tudom, nekik volt igazuk. Volt olyan nap, amikor a malájjal ötvennél is több halottat hajítottunk a tengerbe, és ötvennél is többször mondtuk el a Miatyánkot. Végül Mokhtart is elvitte az epidémia. A kapitány is meghalt. Fagundes szállásmester húzta a legtovább. Ő magától ugrott a habok közé. Végül ottmaradtam kettesben a majommal az üres kísértethajón. Álltam a fedélzeten. Alattam a raktárban ötezer liter sózott hattyúvér-konzerv, felettem a csillagos ég. Cseppet sem féltem. Keresztre feszítettem a cerkóf majmot és megkínóztam. Több napon keresztül, különböző konyhai eszközökkel. Előbb azt mondtam magamnak, azért teszem, mert a kínzott állat húsa jóval ízletesebb, ezt minden, konyhában jártas ember tudja. Később bevallottam magamnak az igazságot. Csakis azért okozok az állatnak fájdalmat, mert megtehetem. Ugyanezen okból kínzott meg engem a zsidó kisasszony Portóban. Mert megtehetette. Végül – az aranyló naplemente csodás fényében – kiteptem Bobby szívét. Mámoros érzés kerített hatalmába.

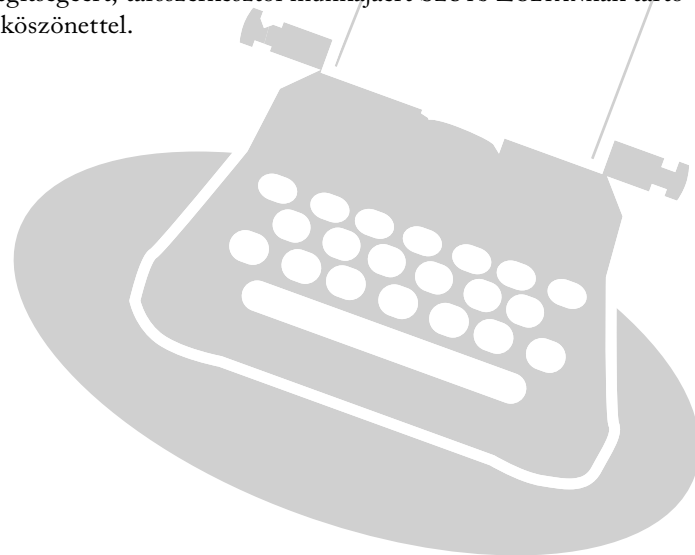
A század elkezdődött. Egyedül voltam a Medusa Moon fedélzetén, a tenger közepén. Később, miközben a vörös majommáját tejbe áztatam, arra gondoltam, milyen mélyen egytértek Schopenhauerrel abban, hogy a boldogság csakis azoké, akik beérik önmagukkal.

Ózon, 2011. november

Cserna-Szabó András 1974-ben született Szentesen. Prózát ír. József Attila-díjas.

GASZTRONÓMIA ÉS IRODALOM

Tematikus rovatunk címe látszólag kissé félrevezető, hiszen egyetlen klasszikus értelemben vett szépirodalmi tanulmány olvasható benne. Ha azonban az irodalom fogalmát valamivel tágabban, a szövegalkotást, diskurzusgenerálást előtérbe állítva értelmezzük – ami mellett szintén szólnak érvek –, a Krúdytól a gasztroblogokig ívelő összeállítás már kétségtávolan irodalmiként jellemezhető. Napjainkban divatosabbá vált, s szinte minden kommunikációs felületen burjánzik a gasztronómiáról való beszéd, ez azonban – miként arra az írások is rámutatnak – gyakran egészen másról szól, mint elsőre gondolnánk: életről és halálról, hagyományokról és önkifejezésről, életformák választásáról. Az étkezés és az italfogyasztás kultúrája, illetve ennek nyelvi-szemiotikai vonatkozásai ezért (is) váltják ki rendszeresen az irodalmárokat, kommunikációkutatókat érdeklődését. A Szépirodalmi Figyelő ezen érdeklődés legfrissebb gyümölcseiből kínál – felkért szerzőinknek köszönhetően igen széles spektrumot átfogó – ízelítőt. A rovat összeállításában nyújtott segítségért, társszerkesztői munkájáért Szűts Zoltánnak tartozunk köszönettel.

Gintli Tibor

EGY ANAGRAMMA NYOMÁBAN

Krúdy Gyula kulináris elbeszéléseiről

Az életfilozófiának vajmi kevés köze van az ételek ízéhez. Éppen azok az emberek esznek a legpompásabb étvággyal, akik oda sem gondolnak az életre, az ételre.

Krúdy Gyula: *A kidobott vendég*

Hogy Krúdy prózája az étkezést nem az önfeledt öröm vagy a kedélyes kvaterkázás helyzeteként ábrázolja, régóta hangsúlyozza a recepció.¹ Az életmű jellegzetes étkező figurái olyan középkorú vagy idősödő, magányos úriemberek, akik számára az étel „kellő étvágyassággal” történő elfogyasztása már nem természetes képesség, nem magától értetődő adottság, hanem bizonyos értelemben elszánás eredménye. A fogások leírását és a szereplők ízekhez, illatokhoz társított emlékezését összekapcsoló kulináris elbeszélésmód egyik legkorábbi képviselője a *Mit látott Vak Béla Szerelemben és Bánatban* című regénytöredék (1921) egyik fejezete, melyben egy halotti tor leírása olvasható. Az a sajátosság, hogy az evés azon figurák számára válik kiemelt jelentőségűvé, akik mintegy az elmúlás gondolatától megérintve élnek, általánosan jellemzi Krúdy kulináris elbeszéléseit.² Akár az ötvenéves pincér álmodik arról, hogy a kedvére való, régi vágású pasasér személyében egy temetésrendezőt lát vendégül (*A pincér álma*), akár az öregedő Szindbád indul fia társaságában egy ígéretesnek tűnő sült kacsra felkutatására (*Útnak, szónak, házasságról való tanácskozásnak nincs vége*), akár a szívbillentyűivel küzdő P.E. ezredes fogyaszítja el utolsó ebédjét (*Utolsó szivar az Arabs szürkénél*), mindenütt megjelenik a halálra vonatkoztatott szereplői reflexió. Az

1 Néhány e tárgykörben megjelent fontosabb publikáció: FÁBRI Anna, *A kocsmá lovagjai* = Uő., *Ciprus és jegénye*, Magvető, Budapest, 1978, 275–346; FÜLÖP László, *Változatok gasztronómiai témára* = Uő., *Közelítések Krúdyhoz*, Szépirodalmi, Budapest, 1986, 175–212; EISEMANN György, *Az emlékezés ízei. Krúdy Gyula mnemotechnikájáról*, Pannonhalmi Szemle 1996/4., 97–105; KEMÉNY Gábor, *Erotika és gasztronómia egy kései Krúdy novellában* = Uő., *Bevezetés a nyelvi kép stilisztikájába*, Tinta, Budapest, 2002, 184–190; DÉRCZY Péter, *A „nagy zabálás” mitológiája. Krúdy Gyula gasztronómiai tárgyú műveiről*, Alföld 2007/9., 97–104.

2 Hasonló belátásra jutott FÁBRI Anna (*I. m.*, 321) és FÜLÖP László is (*I. m.*, 209).

elmúlás reflektáltságának mélysége ugyan szereplőként változó, de a halálértelmezés általában nem nyer meditatív színezetet, ahogy Krúdy elbeszélői modorától is idegen az értekező nyelv, a beszédmód fogalmi elvontsága. Jóllehet sem a szereplői szövegek, sem az elbeszélői hangot nem jellemzi a reflexió kifejtettsége, elmélyült összetettsége vagy egyedisége, jelenléte aligha vonható kétségbe. A reflektálás azonban többnyire nem gondolatfutamokban, hanem magában az evés rituális cselekvésorában s talán még inkább az ételekhez fűzött kommentárrokban nyilvánul meg. Ami az élet és a halál dolgairól tematikusan elhangzik, alig haladja meg a közkeletű életbölcsesek szintjét: az elmúlás megélése nem a szereplők (nem létező) bölcséleti rétegzettségű eszme-futtatásaiban, hanem az étel (az élet) ízeihez fűződő gazdag viszonyukban fejeződik ki.

Krúdy étkező figurái többnyire nem különleges személyiségek, s általában az elfogyasztott ételek sem ínycritkaságok. Ezek a középkorú úriemberek kissé közönségesek: szürcsölik a levest, zsebből veszik elő a bicskát és az erős paprikát, kedvtelve turkálnak szájukban hatalmas tölgyfa fogpiszkálójukkal. Alakjukat tehát – ahogy az Krúdy prózájában megszokott – a komikus és az elégikus nézőpont egyaránt érinti, gyakran groteszk módon kiélezett formában. A figurák szájából elhangzó életbölcsesek közhelyszerű jellege részben ennek a humor és az ironia között egyensúlyozó látásmódnak tudható be. Ugyanakkor aligha véletlen, hogy az elbeszélések narratori szövegei sem lépnek túl a reflexiónak ezen a szintjén az élet és a halál természetéről beszélve. Az olvasó akár azzal a magyarázattal is beérheti, hogy Krúdy poétikája nem mutat affinitást az esszé-szerű beszédmód iránt. Az okokat kereshetjük azokban az irodalmi hagyományokban, amelyekhez Krúdy poétikája kapcsolódott, vagy akár összefüggésbe hozhatjuk a kortárs európai próza iránti szerzői érdeklődés hiányával is. Lehetséges, hogy az ilyen és ehhez hasonló okok felemlítésekor nem járunk nagyon távol az igazságtól, ugyanakkor Krúdy írásművészetének mélyebb megértését szem előtt tartva talán mégsem érhetjük be ennyivel. Feltűnő ugyanis, hogy ez a korántsem szófukar írói nyelv milyen gyorsan elhallgat annak közelébe érve, ami az életmű – legalábbis egyik – középpontját alkotja. Ha Kosztolányi némi túlzással elmondhatta önmagáról, hogy egész művésze egyetlen dologról szól, arról, hogy meg fog halni, e mondat valamely parafrázisát akár Krúdy szájába is adhatnánk. Talán nem annyira a tapasztalás személyessége kerülne előtérbe egy ilyen képzeletbeli önértelmező mondatban, mint Kosztolányi esetében, s vélhetőleg a meg-

ismerésvágy, a titokfejtés sem tartozna e halálra függesztett tekintet jellemzői közé, a végesség tudata azonban nagy hangsúlyt kap az életműben. A kulináris elbeszélések haláltudata nem a szubjektív önreflexió szintjén mozog, inkább egyfajta kollektív jelleget hordoz. A halálnak nem az egyedisége domborodik ki, hanem a pusztaság ténye, amely alapjában határozza meg az élethez való viszony jellegét. Krúdynál az elmúlás olyan történet, amelynek nincs jelentése, értelme vagy tartalma, olyan alapvetően interpretálhatatlan tény, amelynek tudata a létezés értelmetlenségének s minden érték eredendő relativitásának gondolatát hívja elő. A Krúdy-próza viszonya a halálhoz talán úgy foglalható össze, hogy miközben a narráció mérhetetlen jelentőségét hangsúlyozza, egyszerre jelzi: nincs mit beszélni róla. Tényét nem tudja eltörölni semmiféle róla folytatott beszéd, ezért valójában értelme sincs az ilyen próbálkozásnak. A halál feladványának nincs megoldása, a faggató tekintet nem juthat semmiféle eredményre. Mintha azt sugallná a kollektív bölcsességek enyhén ironikus újrafelhasználása az elbeszélések szövegében, hogy bátran adjuk át magunkat a közhelyek fordulatainak, hiszen többet az emberi gondolkodás legnagyobb erőfeszítései sem nyújthatnak e tárgyban, mivel magáról a halálról emberi nézőpontból semmi érdemleges nem mondható. Az elmúlás közhelyes, unalmas, nevetséges ténye még csak nem is titok, nincs mit szóra bírni benne.

A kulináris elbeszélések „hősei” mégsem a végérvényesen kiábrándultak, a gyógyíthatatlan gyomorbeteg, a cinikus kibicek, akik megesszik a többi vendég étvágyát. Privát úrnál sokkal vonzóbb alakként állítja be az elbeszélés a Vendelin pincér gondoskodását élvező vidéki úriembert (*Isten veletek, ti boldog Vendelinek*), ahogy Szortiment szerkesztő úrnál is többre becsüli a kerületi kéményseprőt (*Böske, a szerkesztőség pesztonkájja*), s ahogy Stranzskit is lényegesen kisebb empátiával kezeli, mint Pista urat (*Boldogult úrfi koromban*). A cinikus kiábrándultak valójában nincsenek igazán otthon a vendéglőkben, mások étkezését figyelve élőködő vagy ünnepontó szerepben jelennek meg. Loncsosnak, *A kidobott vendég* című novella címszereplőjének a rokonai ők, akiknek hozzá hasonlóan kevés keresnivalójuk van a kiskocsmákban. Az igazi vendégek azok, akiket az elmúlás tudta nem foszt meg teljesen étvágyuktól, életvágyuktól. Ezek az idősebb úriemberek szertartásos cselekvéssorok segítségével ébresztgetik gyomoridegeiket. Rituális mozdulatok és a pincérral a beavatottak nyelvén folytatott párbeszéd révén igyekeznek új lendületet adni lanyhuló életkedvüknek. Megfontolt módszerességgel próbálják az evést az étellel való találkozás kivételes ünne-

pévé formálni. Az étel mintegy alkalmat jelent számukra, hogy a haláltudat és a vele rokon „életunalom” állapotából az életkedv irányába mozduljanak. Az étkezés az emlékezés és a fantázia létesítő ereje révén³ az élet sokszínűségének képzetét teremti meg. A mulandóság perspektívájából mutatkozó egyfórmasságra az élet változatosságának látványa/illúziója rajzolódik rá. Minden étel új ízt, új színt, új élményt és hangulatot hoz magával. Valószínűleg ez az oka annak, hogy a kulináris elbeszélések hősei rendszerint annyi fogást kebeleznek be, amennyi egy kisebb társas összejövetel számára is elengedő volna. Ezek a rituális szertartásossággal étkező vendégek azonban nem csupán sokat esznek, hanem gyakran még többet beszélnek. Az egyes fogások elkészítésére vonatkozó megjegyzéseik, az ételek változatos, színgazdag leírása és történetekkel kerekedő emlékképek előadása során beszédmódjuk gyakran költőivé válik, akár csak a narrátor nyelvhasználata. A szereplők tehát másodlagos elbeszélőkként lépnek fel, s színes „mesemondásuk” arra hivatott, hogy elterelje figyelmüket az elmúlásról. Az étkezésbe és az elbeszélésbe való belefeledkezés, illetve a kissé mesterkélt szertartásosság úgy működnek a szövegekben, mint az életkedv és a halálfelelem metaforái.

Ha a szereplők viselkedését és elbeszélői stratégiáit valóban a most leírt módon jellemezhetjük, kézenfekvőnek tűnik az a megállapítás, hogy az elsődleges és a beélt elbeszélések között rendszerint analógiák mutatkoznak. Nemcsak az idősebb úriemberek beszédmódját jellemzi a mulandóság tudatának időleges elfedése, hanem Krúdy narratív technikáját is. Az életunalom rezignált monotonijának hátterére a fantázia játéka, az erőteljes képességű, meglepő hasonlatok, regényes cselekményfragmentumok, műfajimitációk tarka mintázata rajzolódik rá.

Az utóbbi évek Krúdy-recepciójában gyakran megkérdőjeleződött a hangulat fogalmának alkalmassága e próza értelmezésére. Voltak, akik elméleti tisztázatlanságát kifogásolták, mások pusztán az egykorú kritika kliséjének reflektálatlan átvételét látták benne. Magam úgy vélem, hogy aligha mondhatunk le a hangulat fogalmáról Krúdy poétikájának interpretálásakor. Nemcsak azért, mert az elbeszélői szólam a szövegekben rendre e fogalom segítségével jellemzi a szereplőket, helyzeteket, emlékképeket, hanem még inkább azért, mert a haláltudattól, az életunalomtól az életkedvig (és megfordítva) tartó mozgás a han-

3 Az étkezés az emlékezés és a fantázia összefüggéséről részletesebben lásd GINTLI Tibor, *„Valaki van, aki nincs”. Személyiségelbeszélés és identitás Krúdy Gyula regényeiben*, Akadémiai, Budapest, 2005, 92–99.

gulat segítségével írható le. E kettő állandó váltakozásának nincs kirajzolódó folyamata vagy alakulástörténete sem az életmű egészében, sem az egyes szövegekben, csupán szabálytalan ritmusa. Nem egymásra következő, egymásra rétegződő belátások vezetnek egyiktől a másikig, hanem véletlen impulzusok, a „kósza kedv” ingadozásai szabják meg váltakozásukat. Krúdy prózájában a halál szimpla evidenciája meghaladhatatlan határvonal, e belátás unalmától az életöröm – vagy az életöröm iránti nosztalgia – irányába lendül ki az elbeszélés érzelmi ingája. Ez az oszcilláló mozgás hívja létre a monotonía és változatosság nyelvi alakzatainak váltakozását. Krúdy impresszionizmusának ez a létezés izolt szakaszokra, hangulatokra bontó, a folyamatszerű átalakulást mellőző szemléletmódja a legjellegzetesebb sajátossága.

Ezen a ponton egy újabb párhuzam kínálkozik a kulináris elbeszélések narratív technikái és a Krúdy-életmű poétikai jellegzetességei között: az ismétlődésre, a látványosan repetitív jellegre gondolok. Amikor a fentiekben monotoníáról írtam, nem csupán a szövegekben megjelenített állapotszerű helyzetek egy változatát értettem ez alatt, hanem a szövegek önisztéltő jellegéből fakadó olvasói tapasztalatot is. Miért válik Krúdy életművének egyik leglátványosabb vonásává az állandó ismétlés? Csupán az író és az újságíró szerepkörének speciális összefonódása miatt? A századelő sajátos profizmusa, illetve a költséges életmód finanszírozásának szükségéből fakadó teljesítménykényszer nyilván nem kis szerepet játszott abban, hogy Krúdy műveit akár parafrázisok soraként is értelmezhetjük. A probléma azonban aligha írható le pusztán a sorozatgyártással óhatatlanul együtt járó önisztéltés kategóriájával. Ha szemügyre vesszük a kulináris elbeszéléseket, azt tapasztalhatjuk, hogy az ismétlődés több szinten érvényesül bennük. Egyrészt a szövegek között mutatkozó iterációkra figyelhetünk fel: cselekményelemek, szituációk, alakok és szófordulatok toposszerűen térnek vissza. Másrészt az ismétlés az egyes elbeszéléseknek is jellegzetes poétikai alakzata: az ételek gyakran hosszúra nyúló sora az ismétlés és a variáció elve szerint szerveződik. A fogások rendelésekor általában hasonló párbeszéd zajlanak vendég és pincér között (figyelmeztetés a helyes elkészítés módjára, gyanakvó kérdések a nyersanyag minőségéről, származási helyéről, beszerzésének idejéről stb.),⁴ amit minden egyes fogás esetében részletező leírás követ, míg az ételek szemléléséhez, elfogyasztásához rendre emlékképek felidézése kapcsolódik. Ugyanakkor a mozdu-

latok, a szereplői beszéd, az evés rituális jellege minden egyes mozzanatot már önmagában is ismétlésként állít elénk. A szertartás jellemzője, hogy éppen változatlansága hivatott szavatolni az ünnepélyességét.⁵ Ezt a ceremoniális jelleget a narráció – a Krúdy-szövegek ismert, nézőpontokat ütköztető poétikájának megfelelően – gyakran ironikus perspektívába helyezi. Nemcsak az életből való rituális részesülés komolyságának, hanem a túlzott fontoskodás komikumának látószögét is felkínálja. A szertartásosság így az ünnep mesterséges kreálásaként is megközelíthetővé válik. Pista úr asztaltársasága a Dorottya napot önhatalmúlag félhivatalos ünneppé emeli, s rituális veszekedések sorával tölti az időt (*Boldogult úrfi koromban*); a kulináris elbeszélések hősei valamennyien ilyen mesterséges gesztusokkal igyekeznek tartalmat adni az időnek. A rituális gesztusok ebben az összefüggésben olyan pótcselekvésként foghatók föl, amely a hiányt próbálja elfedni. Az ismétlés másfelől az állandóság, az időtlenség illúzióját hivatott keltetni. Az elmúlástól megérintett szereplők igyekeznek megállítani az időt, amint ez a Pista úr asztaltársaságához tartozó Burg báró sajátos mutatványában is kifejeződik, aki hipnotikus álomba delejezi az idő múlását, az új nap érkezését jelezni hivatott kakast. Az időtlenség illúziójának felkeltése azonban csak átmenetileg, izolt hangulatok erejéig terelheti el az elmúlásra irányuló figyelmet. Burg báró kakasa a regény végén felébred, és csőrével véresre veri az idő megállításával próbálkozó úriember homlokát.

A Krúdy-próza önisztéltő jellege tehát egyfelől maga is az állandóság, a változatlanság, egyfajta időnkívülség képzetét kelti, amit éppen az időbeliség, a mulandóság hangsúlyozása ellenpontos. Másrészt az életunalom, a haláltudat és a vele szembehelyezett életöröm állapota között nincs folyamszerű átjárás, csak egymásra következő. A halál unalmas tény, amelyről elterelődhet a figyelem, de e másik állapot nem értelmezi át az előbbi, nem teszi tartalmasabbá, pontosabban nem szünteti meg tartalom nélküli voltát. Rögzített állapotok váltakoznak egymással, amiben az alakulásra, változásra nincs (vagy alig van) mód. Marad tehát az ismétlődés, nemcsak mint szövegalkotó alakzat, hanem úgy is mint az életmű szerveződésének módja.

Az Ady-féle létprobléma ismeretében úgy tűnik, bizonyos összefüggés mutatkozik a két szerző életművének látványosan önisztéltő jellege között. Ady a látnokköltői szerepet úgy igyekezett érvényre juttatni, hogy eközben eredendő kétely érintette műveiben a transzcendencia

4 A rendelési játékokról lásd FÜLÖP, I. m., 189–190.

5 Vö. DÉRCZY, I. m., 102.

létét. Ez a feladványt ugyanúgy nem lehet megoldani, mint Krúdy műveiben a mulandóság érzete által keltett életunalom és az életöröm el-
lentmondását. E két életmű tehát bizonyos mértékben körbe jár, ami elvi szempontból ugyan nem szükségszerűen jár együtt esztétikai hiányosságokkal, de az adott két szerző esetében aligha vonható kétségbe, hogy az önisméltésnek negatív vonatkozásai is vannak. Műveik nagy dózisban történő fogyasztása az olvasói érdeklődés érzékelhető lanyhulását idézi elő. Bár Krúdy prózájának nyelvi bravúrjai és iróniára való hajlama miatt önisméltő szövegei elfogadóbb olvasói magatartásra számíthatnak, mint a pátosz beszédmódját erőltető Ady-versek, némely sztereotip megoldásaiba olykor mégis belefáradunk. Az isméltődés monotóniáját talán mindkét életmű esetében enyhíthette volna a szövegek poétikai önreflexiója, amely egyik lehetséges útja annak, hogy az állandósult létprobléma ne automatikusan hívjon elő rögzült poétikai eljárásokat, de erre az esztétikai öntükrözésre sem Ady lírai beszédmódja, sem Krúdy narrációja nem mutatott nagy hajlandóságot.

Balázs Géza

ÍZLELÉS, ÍZLÉS – A BOR- ÉS PÁLINKAÍZLELÉS SZEMIOTIKÁJA

Gasztroszemiotikai jegyzetek

Ízlelés, ízlés

Az ízlelés (ízérzékelés) biológiai, kémiai alapon nyugszik, a vele kapcsolatos antropológiai, kommunikációelméleti, nyelvészeti és szemiotikai diskurzus – akárcsak a szaglászás vagy tapintásé – viszonylag szegénynek mondható. Az ezzel kapcsolatos témák közül kiemelendő: az érzékelés hierarchiája, az érzékeveredés (szinesztézia), az ízlelési kód leírása, az ízézés nyelvi kategorizációja, az érzékelést jelentő igék szemantikája, az íznevek történeti vizsgálata, jelentésfejlődése, az ízézés univerzalisztikus és kultúrafüggő vonásai. Valamint beszélhetünk egyes étel- és italféleségek, például a bor és a pálinka ízérezékelésének szemiotikájáról is. Mindezt gasztroszemiotikának vagy ételszemiotikának, azaz az ételek, az étkezés jeltanának is nevezhetnénk.

Az ember kapcsolattartása környezetével öt érzékszervvel történik. Az érzékszervek elkülönülése csak a törzsfajlódás magasabb szintjén következik be, s ez máig sem teljes. A szaglászás és az ízlelés közötti szoros kapcsolat közismert. Például a szaglászérezékét elvesztő náthás ember képtelen az ízek érzékelésére. Az érzékelés alapformájának tekinthető a tapintás, mert itt fizikai kapcsolat jön létre az érzékelő és az érzékelt között. Walter Ong a tapintáshoz kapcsolja az ízlelést, a szaglászást, sőt a hallást is, mert mindháromban van fizikai kapcsolat érzékelő és érzékelt között, míg a skála túlsó végére a látást helyezi.¹ Az ízlelés és a szaglászás áll a legközelebb egymáshoz, mindkettő a tapintás különleges fajtái, csak az érzékelt anyag koncentrációjában különböznek: az ízlelésnél cseppfolyós, a szaglászásnál légnemű halmazállapotú anyag érzékeléséről van szó. Az ízleléshez az ízlelőbimbókon kívül nyálra is szükség van. Ong „rangsora” tehát a követ-

1 Idézi BENCZIK Vilmos, *Jel, hang, írás. Adalékok a nyelv medialitásának kérdéséhez*, Trezor, Budapest, 2005.